

Bu məqsədlə sahibkarlığa dövlət himayəsinin mühüm istiqaməti kimi sahibkarlığın özünün konkret idarəetmə obyektinə və fəaliyyət dairəsi kimi funksional vəzifələrinin icrasına yardım göstərmək, ictimai əmək bölgüsündə, ümumi daxili məhsulda kənd təsərrüfatı istehsalının rolunu yüksəltmək və təsərrüfat fəaliyyətini səmərəli təşkil etmək üçün lazım olan mexanizmləri formalaşdırmaq lazımdır. Bu baxımdan sahibkarlığın inkişafı, dövlətin aqrar sahədə həyata keçirdiyi makroiqtisadi tənzimləmə tədbirlərinin səmərəliliyindən, aqrar sahədə

dövlət himayəçilik siyasətindən xeyli asılıdır.

Sahibkarlığın iqtisadi inkişafda rolunu tənzimləmək üçün onun qanunvericilik bazasının yaradılması, sahibkarlığın stimullaşdırılması üçün maliyyə, vergi dövlət sifarişləri və yaxud uzunmüddətli kredit və kapital qoyuluşlarının səmərəli təşkili və idarə olunması hazırda xüsusi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Məlum olduğu kimi ölkə iqtisadiyyatının start məqsədləri və onun təhlükəsizliyi makrosəviyyədə reallaşdırılır.

ƏDƏBİYYAT

1. Niftullayev V.M. Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı. Bakı, 1996-cı il, 360 s. 2. Hüseynov Ə.Ə. Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafı. Bakı, 1997-ci il, 167 s.

AQRAR SAHƏNİN DAYANIQLI İNKİŞAFINDA BAZAR İNFRASTRUKTURUNUN ROLU

E.S. ABDULƏZİZOV, aspirant
Az ETKTİ və Tİ

Aqrar sahənin dayanıqlı inkişafına nail olunması müasir dövrün ən aktual problemlərindən biridir. Dayanıqlı inkişafa çoxsaylı amillər təsir göstərir. Həmin amillərdən biri də aqrar bazar infrastrukturunun formalaşdırılmasıdır. Aqrar bazar infrastrukturunun tərkibində kənd təsərrüfatı məhsullarının topdan və pərakəndə satış məsələləri önəmli rol oynayır.

Kənd təsərrüfatının kompleks inkişafının və bazar münasibətlərinin formalaşdırılmasının səmərəli fəaliyyət mexanizminin təmin edilməsində mühüm rol oynayan amillərdən biri də kənd təsərrüfatı məhsullarının topdansatış və pərakəndə satış ticarət bazarlarının formalaşdırılmasıdır. Məlum olduğu kimi ticarət - məhsulların istehlakçılara çatdırılmasına qədərki mərhələdir. Araşdırmalar göstərir ki, respublika müstəqillik əldə etdikdən sonra başqa sahələrdə olduğu kimi bu sahədə də müsbət irəliləyişlər olmuşdur. İstər topdansatış və istərsə də pərakəndə satış ticarət bazarının maddi və texniki bazası tədricən formalaşdırılmağa başlamışdır. Hazırda Respublikamızda yeni müasir tələblər səviyyəsində ticarət şəbəkələri fəaliyyət göstərir. Hazırda əhaliyə satılan ərzaq məhsullarının ümumi həcmi, çeşidləri artırılmış və ticarət coğrafiyası genişlənməyə başlamışdır.

Əhalinin kənd təsərrüfatı məhsullarına olan tələbatının ilin bütün fəsillərdə mütəmaddi olaraq ödənilməsinə şərait yaradılmışdır. Sovetlər birliyində kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının çox hissəsinin çatışmamazlıqları müşahidə olunmuşdur. Həmin dövrdə ticarət şəbəkələri ancaq iri şəhərlərdə cəmləşdirildiyindən kənd əhalisi üçün həmin məhsulların alınmasında çətinliklər müşahidə edilirdi. Artıq bu problem öz həllini demək olar ki, tapmışdır. Ərzaq ticarəti obyektləri əhalinin yaşayış məntəqələrinə yaxınlaşdırılmış xidmət işləri müasirləşdirilmişdir. Əvvəllər ancaq ərzaq ticarəti

şəbəkələri birinci olaraq rayon mərkəzlərində və iri kolxoz bazarlarında yerləşdirildiyindən əhali ərzaq məhsullarının alışında, istehsalçıların işə məhsul satışında çətinliklərlə üzləşirdi. Artıq bu problem öz həllini tapmaq üzrədir.

Kənd təsərrüfatı məhsullarının topdansatış və pərakəndə satış ticarət bazarlarının yaradılması aqrar bazar infrastrukturunun inkişafında da əhəmiyyətli rolə malikdir. İnkişaf etmiş ölkələrdə bazar infrastrukturunu müasir avadanlıqlarla təchiz edilir, məhsulların çeşidlərə ayrılması, qablaşdırılması prosesləri mexanikləşdirilir, əmtələrin qısa müddətdə bazara göndərilməsi üçün xüsusi təyinatlı nəqliyyat istifadə olunur, məhsulların qısa və uzun müddətli saxlanaraq keyfiyyətinin əvvəlki səviyyədə saxlanılmasına zəmanət verən soyuducular quraşdırılır, məhsulların yüklənməsi, boşaldılması və digər bu kimi canlı əmək tutumlu işlərin mexanikləşdirilməsi, avtomatlaşdırılması işləri həyata keçirilir. Əmtəə istehsalçılarına məhsulların ölkə daxili və bazarlara maneəsiz çıxarılması və satışını təşkil edilməsi üçün lazım olan imkan və şərait yaradılmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, hazırda aparılan islahatlarla əlaqədar əldə edilən müsbət nəticələrlə yanaşı respublikanın bütün regionlarında kənd təsərrüfatında əmtəə və xidmətlər bazarının, o cümlədən topdansatış və istərsə də pərakəndə satış bazarının formalaşdırılmasında və inkişaf etdirilməsində çoxsaylı çatışmamazlıqlar mövcuddur. İlk növbədə əmtəə və xidmətlər bazarının formalaşdırılmasında mühüm rol oynayan satış mağazalarının və bazarlarının sayının az olması, mövcud alıcıların işə primitiv olaraq dövrün tələblərinə cavab verməməsi əksər mağaza və avadanlıqlarının mənəvi və fiziki cəhətdən aşaraq sıradan çıxması və müasir tələblərə cavab verməməsi, bu sahədə kadrların və mütəxəssislərin çatışmamazlığı, xid-

mət işlərinin standartlarından geri qalması, əhalinin ərzaq məhsullarına olan tələbatının vaxtında öyrənilməməsi, vaxtı keçmiş aşağı keyfiyyətli məhsulların əhaliyə satılması istehsal ilə satış sferaları arasında əlaqələrin primitiv olması, ticarət şəbəkələrində emal sexlərinin yaradılmaması, region daxili inzibati rayonların və onların daxilində əsaslı fərqlərin mövcudluğu və digər səbəblər respublikada əmtəə və xidmətlər bazarlarının formalaşmasına mənfi təsir göstərən faktorlardandır.

Aqrar sahədə əmtəə xidmətlər (istehsal) bazarının formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən problemlərdən biri əmtəə məhsullarının xüsusi çəkisinin artırılmasıdır. Lakin buna baxmayaraq son illərin statistik məlumatlarının təhlilindən göründüyü kimi ümumi məhsulun tərkibində əmtəəlik məhsulların xüsusi çəkisi olduqca aşağı səviyyədə olub bəzi rayonlarda hətta azalma istiqamətində davam edir. Bu prosesin özünəməxsus səbəbləri vardır. Belə ki, regionlarda mövcud olan ailə təsərrüfatlarının sərəncamında olan torpaq sahələrinin olduqca az olması, sahibkarlıq təsərrüfatlarında yaranmış maliyyə çətinlikləri ilə bağlı olan torpaq sahələrindən tam istifadə olunmaması, aqrar bazarın formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən çoxşahəli xidmət sahəsi olan marketing xidməti işinin formalaşmaması, aqroservis xidmətinin inkişafında, əmtəə məhsullarının satışında, daşınmasında, emalında yaranmış çətinliklər əmtəəlik məhsullarının artırılması sahəsində çətinliklər yaradır.(1)

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi regionlarda ticarət mağazalarının özəlləşdirilməsi bəzilərinin fiziki və mənəvi cəhətdən köhnəlməsi, regionlarda yeni ticarət şəbəkələrinin tikilməsi üçün maliyyə çatışmamazlığı ilə bağlı problemlərin mövcud olmasıdır. Başqa bir mühüm səbəb əhalinin alıcılıq qabiliyyətinin aşağı düşməsi və kənd təsərrüfatı məhsullarının bazarlara çıxarılması üçün nəqiliyyatın olmamasıdır. Bazar iqtisadiyyatına keçidlə bağlı olaraq kənd təsərrüfatı məhsullarının tədarükü ilə məşğul olan qurumlar ləğv edilmiş və onun əvəzində yeni qurumlar yaradılmamışdır. Topdansatış ticarətlə məşğul olan mağazalar, bazarlar, anbarlar özəlləşdirilmiş və onların çox hissəsi sıradan çıxmış, dağılmış, bəziləri isə sökülərək yerində başqa təyinatlı binalar tikilmişdir. Rayon mərkəzlərində olan tədarük anbarları və ticarət bazaları da sıradan çıxmışdır.

Hazırda milli iqtisadiyyatın aqrar sahəsində marketing xidmətinin və onun infrastrukturunun formalaşdırılmaması (anbar təsərrüfatının sıradan çıxması və dağılmış halda olan bazarı və s.) respublikanın ayrı-ayrı regionları arasında və hətta kənd təsərrüfatı məhsulları sahəsində əsaslı fərqlər olmasına səbəb olmuşdur ki, aqrar sahənin dayanıqlı inkişafında problemlər yaranmışdır. Başqa bir səbəb regionlar üzrə əhalinin alıcılıq qabiliyyətində böyük fərqlərin mövcud olmasıdır. Regionlarda istər topdansatış və istərsə də pərakəndə satış ticarəti bazarlarının formalaşdırılması

demək olar ki, olduqca aşağı səviyyədədir. Bunun da başlıca səbəblərinə biri sosialist sisteminin dağılması ilə əlaqədar sahənin maddi-texniki bazanın təmənilə sıradan çıxmasıdır. Hazırda kənd təsərrüfatı məhsullarının satışını heç bir maddi-texniki bazası olmayan fiziki şəxslər yerinə yetirilir. Onlar isə istehsalçılardan əmtəələri çox aşağı qiymətlərlə satın alaraq bazalarda yüksək qiymətə satır və yüksək gəlir əldə edirlər. İstehsalçılar isə müxtəlif obyektiv səbəblərlə əlaqədar istehsal etdikləri məhsulların satışını təmin edə bilmirlər və təsərrüfat fəaliyyətini zərərlə başa çatdırırlar.

Bəzi hallarda ayrı-ayrı təsərrüfat obyektləri istehsal etdikləri məhsulların birbaşa istehsal sahələrində (məhsulları sotlara ayırmadan, qablaşdırılmadan) satırlar ki, bu da məhsulların satış qiymətinə olduqca mənfi təsir göstərir. Belə bir vəziyyət bazarlarda hərc-mərclik yaradır, məhsulların xarab olmasına gətirib çıxarır. Xarici ölkələrdən gətirilən məhsullarla rəqabət apara bilmədiyinə görə və xarici məhsullar ucuz satıldığına görə sahibkarlar ziyan çəkərək istehsalı dayandırmağa məcbur olurlar. Respublikamızda kənd təsərrüfatı məhsullarının tədarük sisteminin fəaliyyət göstərməməsi səbəbindən bu proses kiçik topdansatış ticarətlə məşğul olan fiziki şəxslər tərəfindən həyata keçirilir. Hazırda heyvandarlıq məhsullarının pərakəndə satışı əsasən bu məhsulları kiçik partiyalarla əhalidən tədarük edən fiziki şəxslər tərəfindən həyata keçirilir.

Kənd təsərrüfatı məhsullarının topdansatış və pərakəndə satışı bazarın formalaşdırılmasında başlıca məqsəd əhalinin ərzaq məhsullarına emal sənaye sahələrinin isə xammala olan tələbatının ödənilməsi və xarici əmtəə əlaqələrinin inkişafının təmin edilməsidir.

Bu məqsədə nail olmaq üçün ilk növbədə kənd təsərrüfatı məhsullarının topdansatış və pərakəndə satış bazarının maddi-texniki bazası formalaşdırılmalı, bazar iqtisadiyyatı tələbləri əsasında yenidən təşkil edilərək səmərəli fəaliyyət mexanizminin yaradılmalıdır. Bu problemlərin həm topdansatış və həm də pərakəndə əmtəə bazarlarının özünə məxsus xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması şərtlərinə əməl olunaraq həyata keçirilməlidir.

Topdansatış əmtəə bazarı müəyyən qrup məhsulların bilavasitə alqısı və satqısı ilə məşğul olan ixtisaslaşdırılmış hüquqi və fiziki subyektlərdən ibarət olmalıdır.

Həmin subyektlərin fəaliyyət dairəsinə bölgələr üzrə və yaxud inzibati rayon miqyasında kənd təsərrüfatı istehsalı ilə məşğul olan subyektlərdən məhsulların alınması, saxlanması, növlərə ayrılması, qablaşdırılması, keyfiyyətinin müəyyən edilməsi üçün laboratoriya müayinəsi aksizləşdirilməsi və bu məhsulların satışı funksiyaları daxildir. Topdansatış əmtəə ticarəti subyektlərinin gücündən asılı olaraq məhsulların saxlanması üçün müasir tipli anbarları və onun filiallarının olması vacib şərtlərdəndir. Anbarlarda soyuducular, məhsulların boşaldılması, yüklənməsi,

daşınması üçün nəqliyyat vasitələrinin olması, tara hazırlayan sexlər, məhsulların sortlaşdırılması üçün avadanlıqlar və digər avadanlıqlara olan tələbatın ödənilməsi bu sahənin səmərəli fəaliyyətinin vacib şərtlərindəndir.

Hazırda topdansasatış əmtəə ticarəti bazarı aşağıdakı formada fəaliyyət göstərir:

- müxtəlif müəssisələrə, zavodlara, fabriklərə, firmalara və digər müəssisə və təşkilatlara, həmçinin məhsul satışı ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərə birbaşa məhsullar satışının təşkil edilməsi;

- bilavasitə pərakəndə satışla məşğul olan hüquqi və fiziki subyektlə məhsul satışının təşkili;

- ölkənin digər regionlarına məhsul satışının təşkil edilməsi;

- xarici ölkələrə məhsul satışının təşkili edilməsi;

- dövlət səviyyəsində xarici ticarət əlaqələri ilə bağlı olaraq strateji əhəmiyyətli kənd təsərrüfatı məhsullarının satışının təmin edilməsi;

Topdansasatış əmtəə bazarları eyni zamanda birbaşa zavodlara, fabriklərə, firmalara, hüquqi və fiziki subyektlərə məhsullarının satışını təşkil edirlər ki, o da iki formada yerinə yetirilir.

1. İlin əvvəlində hər iki tərəfin birgə razılığı ilə bağlanmış müqavilələrə əsasən topdansasatış ticarəti bazarı müqailə əsasında mütəmadi olaraq məhsul satışını yerinə yetirir. Bu formada ödəniş hər iki tərəfin razılığı ilə hissə-hissə, nəgd kösürmə və yaxud başqa üsullarla təşkil edirlər.

2. Müqavilə əsasında məhsulların bir başa müəssisələrə gətirilməsi və orada təhvil verilməsidir. Bu formada məhsulların gətirilməsi və digər xərclər (nəqliyyat xərcləri, məhsulların çeşidlərə ayrılması, məhsulların yığılması, boşaldılması xərcləri) bilavasitə topdansasatış ticarəti subyektinin hesabına yerinə yetirilməlidir. Bu formada başlıca məsələlərdən biri topdansasatış ticarəti bazarının özünün xüsusiyyətinə uyğun olaraq məhsul çatışmamazlığı ilə əlaqədar olaraq satış qiyməti yüksəlir.

Topdansasatış əmtəə ticarəti bazarı o vaxt iqtisadi cəhətdən səmərəli olur ki, o rayonlar və şəhərlərarası ticarət əlaqələrinin yaradılmasını təmin etmiş olsun. Dünya təcrübəsi göstərir ki, ölkə daxili topdansasatış əmtəə ticarətinin inkişafı pərakəndə satış ticarəti bazarının inkişafına nisbətən ləng artır və gələcəkdə bu tendensiyanın davam etməsi qanunauyğun prosesdir. Gələcəkdə beynəlxalq ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi eyni zamanda topdansasatış əmtəə ticarəti bazarının inkişafına təkan verəcəkdir. Bu onunla izah olunur ki, təsərrüfat subyektlərinin xarici ticarət əlaqələri ilə məşğul olması və yeni daha səmərəli ticarətlə məşğul olan strukturların yaradılması bu problemin həllinə imkan yaratmış olacaqdır. Topdansasatış əmtəə bazarının yaradılması eyni zamanda həm cari dövr üçün və həm də mövsum dövründə əmtəə ehtiyatlarının yaradılmasına şərait yaradır. Topdansasatış əmtəə bazarı eyni zamanda məhsulların çeşidlərə

ayrılması, saxlanması, qablaşdırılması, məhsulların satışı ilə əlaqədar olaraq yeni texnoloqiyların, qabaqcılların iş təcrübələrinin tətbiqi, istehsalçılarla birbaşa əlaqələrin yaradılması və məhsul satışı üçün alıcıların tapılmasında pərakəndə satış ticarət subyektlərinə köməklik göstərməsi işlərini tələb olunan səviyyədə yerinə yetirir.

Ölkə və regionlar üzrə topdansasatış və pərakəndə əmtəə satışı ticarəti bazarının formalaşdırılması üçün istehsalçılarla məhsulların istehsalı, çeşidləri, keyfiyyəti barədə əvvəlcədən kontraktların bağlanması əsas məsələlərdəndir. Bunun üçün aşağıdakı məsələlərin həll edilməsi tələb olunur:

- satılacaq əmtəələrin həcmi, çeşidi, keyfiyyəti, sortları və qiymət səviyyələrinin müəyyənləşdirilməsi;

- topdansasatış və pərakəndə satış bazarlarının formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən problemlərdən biri maddi-texniki resurslar bazasının formalaşdırılmasıdır. Tədqiqatlar göstərir ki, bütün sahələrdə olduğu kimi həm topdansasatış və həm də pərakəndə ticarət bazarlarının maddi-texniki bazasının yarından çoxu dağıdılmış, qalan hissəsi isə həm fiziki və həm də mənəvi cəhətdən aşınmaya məruz qalmış müasir dövrün tələblərinə cavab vermir;

- qarşıda duran mühüm problemlərdən biri bütövlükdə iqtisadi regionların, o cümlədən inzibati rayonların mərkəzlərində iri və orta həcmli şəhərlərdə, şəhər tipli iri yaşayış məntəqələrdə optimal səviyyəli maddi-texniki və infrastruktur elementlərinə malik olan topdansasatış əmtəə ticarəti bazalarının yaradılması, istehlakçıların yüksək keyfiyyətli və çoxçeşidli kənd təsərrüfatı məhsullarına olan tələbatının ödənilməsinin mütəmadiliyinin təmin edilməsi, qiymətlərin tarazlığının saxlanması;

- fəaliyyət göstərən bütün topdansasatış ticarət müəssisələrinin nəzdində ixtisaslaşdırılmış nəqliyyat servisinin təşkil edilməsi və məhsulların tələb olunan yerlərə (zavodlara, fabriklərə, qapalı müəssisələrə, xarici ölkələrə və digər sifarişçilərə) çatdırılmasının təmin edilməsi;

- marketing yolu ilə məhsul istehsalı və satışı bazarlarının öyrənməsi, məhsul alqısı və satqısı barəsində müqavilələrin bağlanması, əhalinin ayrı-ayrı kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına tələbatının öyrənilməsinin təmin edilməsi;

- kənd yerlərindən, zavodlarından, emal müəssisələrindən, fabriklərindən, ayrı-ayrı şirkətlərdən, firmalardan, birgə müəssisələrdən, xarici ölkələrdən məhsulların alınması və pərakəndə satış ticarəti subyektlərinə satışının təşkil edilməsi;

- bölgələr və rayonlararası yarmarkaların təşkil edilməsi və sənaye müəssisələrin iri ticarətlə məşğul olan sahibkarlıq firmaların ərzaq və qeyri-ərzaq məhsullarının təminatı ilə məşğul olan təşkilatların nümayəndələrinin yarmarkada iştiraklarının təmin edilməsi;

- başqa bir mühüm məsələ marketing yolu ilə hər bir rayonun ərzaq məhsullarına olan tələbatın dəqiq öyrənilməsi və buna müvafiq olaraq əmtəə satışı ticarət şəbəkələrinin yaradılmasıdır. Bunun üçün mövcud olan pərakəndə ticarət mağazaları müasir tələblər əsasında bərpa olunmalıdır. Eyni zamanda münasibətləri pərakəndə və topdansatış ticarəti mağazalarının artırılması və onların maddi-texniki bazasının yeniləşdirilməsini qarşıya qoyur. Ona görə də yeni müasir tipli satış mağazalarının tikilməsi tələb olunur. Mağazalar tikilərkən gələcək perspektiv tələbat nəzərə alınmalıdır.

Kənd təsərrüfatı məhsullarının həm topdansatış və həm də pərakəndə satış ticarət bazarının inkişaf etdirilməsi üçün hər bir regionda ixtisaslaşdırılmış topdansatış birjalari yaradılmalıdır. Regionların istehsal resurslarından asılı olaraq böyük və kiçik birjaların formalaşdırılması iqtisadi cəhətdən səmərəli ola bilər. Regionun ərazisini böyüklüyündən, əmtəə resurslarının kütləsindən asılı olaraq bir neçə topdansatış bazarının yaradılması məqsəduyğun olardı.(2)

ƏDƏBİYYAT

1.Şəkəraliyev A. Ş. Keçid iqtisadiyyatı və dövlət. Bakı: BDU-nun nəşriyyatı, 2000, 280s. 2. Ткач А.В. Сельскохозяйственная кооперация. Москва 2003, 304 с.

ƏRZAQ MƏHSULLARININ BÖYÜK ŞƏHƏRƏ DAŞINMA ZONASININ İNKİŞAFI İMKANLARININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

S. MƏMMƏDOV, dissertant
AzETKTİ və Tİ

İstehsal olunan ərzaq təyinatlı kənd təsərrüfatı məhsullarının təqribən yarısı böyük şəhərlərin əhalisi tərəfindən istehlak olunur. Həmin məhsulların şəhərlərə daşınması kanalları müxtəfli və çoxsaylıdır. Ticarətin liberallaşdığı, müvafiq obyektlərin əksəriyyətinin özəlləşdiyi indiki şəraitində haqqında danışılan məhsulların istehsal yerindən son istehlak məkanı kimi şəhərlərə daşınması marşrutu, rejimi və mexanizmi barədə informasiya sistemli şəkildə yığılmır. Odur ki, ərzaq məhsullarının şəhərlərə daşınma kanalları barədə lazımi informasiya bazası, demək olar ki, mövcud deyildir.

Bu baxımdan şəxsi müayinə materialları əhəmiyyətli rol oynaya bilər. Belə materialların toplanması və emalı ərzaq bazarında qiymət və keyfiyyətə təsir baxımından az əhəmiyyətli deyildir. Təbii-iqlim şəraitində və ümumiyyətlə, aqrar istehsaldan istifadə səmərəliliyi ərzaq məhsullarının böyük şəhərlərə daşınma zonasının sərhədlərindən, həmin zonanın konfigurasiyasından, yollar şəbəkəsinin vəziyyətindən və bir sıra digər amillərdən asılı olaraq müəyyənləşdirilə bilər.

Urbanizasiya proseslərinin intensivləşdiyi XXI əsrdə ölkə daxilində istehsal olunan ərzaq məhsullarının böyük şəhərlərə və şəhər aqlomerasiyalarına daşınma zonası (bəzi mənbələrdə bunu böyük şəhərin ərzaq zonası ilə

Aqrar sahədə əmtəə məhsullarının satışının ticarətinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi vacib problem-lərdən olub bu sahədə səmərəli satış bazarı mexanizmin yaradılması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Tədqiqatlar göstərir ki, əmtəə intervensiyaları, dövlət girov əməliyyatları, satış kvotları, dotasiyalar, kompensasiyalar, məqsədili və təminatlı qiymətlər sistemi, sığorta kimi tənzimlənmə mexanizmlərin yaradılması qısa müddətdə həllini gözləyən vacib problemlərdəndir. Tədarük intervensiyası əmtəə istehsalı həcmnin, eyni zamanda ona olan tələbatın yüksək olduğu və qiymətlərin səviyyəsinin azalması, hallarında əmtəə intervensiyası isə məhsulların qıtlığı və bazarda qiymətlərin yüksəldiyi hallarda tətbiq edilməlidir. Qeyd edilənləri həyata keçirmək üçün dövlət bazar qiymətlərinin və gəlirlərin səviyyəsinə və kredit faizlərinin ödənilməsinə yardım etməlidir. Bu məqsədlə verilən büdcə vəsaitlərindən (dotasiyalardan), həmçinin əmtəə istehsalçıların maddi-texniki resurslar əldə etmələri üçün sərf edilən kompensasiyalardan istifadə olunması daha məqsədə uyğun olardı.

eyniləşdirirlər) anlayışı elmi dövriyyəyə daxil edilməkdədir.

Böyük şəhərin təzə ərzaq məhsulları ilə təminatı məsələlərinin daha geniş rakursda tədqiq olunduğu əsərlərdə şəhərin ərzaq zonası, təzə məhsulların şəhərdə daşınma zonası və şəhəratrafi kənd təsərrüfatı zonası anlayışlarının ətraflı şərh verilmişdir. (2, s. 38-39).

Sözü gedən anlayışların əhatə etdiyi ərazi, daha dəqiq desək, onların məkan aspekti dəqiqləşdirmə tələb edir. Bu dəqiqləşdirmələrin ciddiliyi tədqiq olunan şəhərin və onu əhatə edən ərazilərin konkretliyi halında təmin oluna bilər. Başqa sözlə, bu məsələdə ümumi yanaşma, birmənalı şəkildə qəbul edilən ölçü və nisbətlər yoxdur. Məsələn ondadır ki, təkcə böyük şəhərin təzə ərzaq məhsullarına tələbatı, ətraf ərazilərin aqroiqlim və aqroresurs potensialı, bu potensialın reallaşması səviyyəsi, nəqliyyat və kommunikasiyaların, anbar təsərrüfatının, kommersiya mühitinin xarakteristikaları kimi, ilk baxışda mühit yaradan amilləri kəmiyyətə qiymətləndirməklə böyük şəhərin ərzaq zonası və təzə ərzaq məhsullarının böyük şəhərə daşınma zonasının parametrlərini müəyyənləşdirmək qeyri-mümkündür. Belə ki, təcrübədən göründüyü kimi, belə hesablamalarda şəhərin coğrafi mövqeyi, ölkənin aqrar ənənələri, aqrar siyasətin xarakteri və reallaşması